

Dvořáček se zúčastnil exkurze Školy vysokých studií pedagogických do Paříže a svoje poznatky popsal v časopisu Nové školy (1931) v krátkém článku Návštěvou v pařížských školách. Kritické stanovisko k měření pomocí testů zaujal Dvořáček ve studii Testová zkouška, kde mimo jiné píše, že testy jsou pouze jednou ze součástí diagnostické praxe (Nové školy 1936). Poukázal zde na psychologický základ testů a hlavně, jak už název napovídá, chápe testy jen jako pomůcku nebo doplnění učitelovy klasifikace, nikoliv jako prostředek jediný. Josef Dvořáček uplatnil také svoje filozofické a historické vzdělání ve studiích věnovaných např. názorům F. Drtiny nebo E. Rádlu.

Dvořáček se zajímal nejenom o pedagogiku jako vědeckou disciplínu, ale zaměřoval se stále více na teorii vyučování. Vypracoval mnoho posudků a analýz učebnic či spisů vztahujících se k didaktice. V roce 1936 byl vydán jeho spis Problém aktivity žákovy ve vyučování. Zde zpracoval zajímavou didaktickou otázku a celá koncepce publikace ukazuje, že jde o dílo vyzrálé vědecké osobnosti. V úvodní části Dvořáček analyzoval pojem „aktivita“ a připravil si tak cestu k svému vlastnímu pojetí této problematiky. Středem jeho zájmu je pak aktivita dítěte ve výuce. Další kapitolu zaměřil na pojmové znaky, které byly v teoretické oblasti spojovány s otázkou žákovy aktivity. Poté se věnoval psychologickým a sociologickým stránkám aktivity. Dvořáček ve spise dokázal, že je schopen čerpat z bohatých zkušeností ze své vlastní praxe ve školství. Autor tedy zkoumal problém aktivity z mnoha různých hledisek, aby tak dosáhl co nejkomplexnějšího pohledu na danou problematiku. O kvalitě spisu svědčí převážně příznivé přijetí díla v odborných kruzích. Dvořáček se v roce 1937 na základě tohoto spisu habilitoval na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity a od školního roku 1937-38 zde začal přednášet. Ve svých přednáškách se až do uzavření vysokých škol zabýval především didaktikou.

V roce 1937 odjel na studijní cestu do několika evropských zemí, navštívil Francii, Německo, Jugoslávii, Itálii a Rakousko. V druhé polovině třicátých let byl Dvořáček uznávaným odborníkem na problematiku

národních škol, a proto byl v roce 1937 ministrem školství jmenován zemským školním inspektorem pro tento typ školy a počátkem roku 1938 se stal školním radou ve stejné funkci. Jako bývalý legionář byl roku 1941 penzionován.

Josef Dvořáček byl čtvrtým habilitovaným členem meziválečného pedagogického semináře (vedle O. Chlupa, J. Uhra a S. Velinského). Dlouhou dobu spolupracoval především s Chlupem a Uhrem ve Škole vysokých studií pedagogických a v době příchodu do Pedagogického semináře začal zúročovat roky studií i praxe na různých typech škol. Po válce se opět vrátil na akademickou půdu brněnské univerzity a profesorský sbor Filozofické fakulty již v prosinci 1945 podal návrh na jeho jmenování mimořádným profesorem. Otokar Chlup navrhoval Dvořáčka v roce 1948 na místo ředitele pedagogického semináře. Předčasná smrt 13. listopadu 1948 však nedovolila tento záměr realizovat.

J. ZOUNEK

Odkaz Bedřicha Václavka (10. 1. 1897 – 5. 3. 1943)

Dne 10. ledna 1897, před 105 lety, se narodil PhDr. Bedřich Václavek, profesor (in memoriam) Masarykovy univerzity; 5. března uplyne 60 let ode dne, kdy zemřel v koncentračním táboře Osvětim.

Rodák z Čáslavic u Třebíče, pocházel z chudých poměrů. Studoval bohemistiku a germanistiku na Filozofické fakultě KU v Praze; jeho učitelé, inspirátory jeho prvních pokusů o vědu a rané vědecké činnosti byly přední osobnosti české literární vědy a také folkloristiky, k níž rovněž tihl: Otokar Fischer, Jan Jakubec, Zdeněk Nejedlý, Čeněk Zíbrt, Jiří Horák. Po ročním studiu na univerzitě v Berlíně působil krátce v Brně jako středoškolský profesor a potom po většinu svých tvůrčích let jako knihovnický záměstník a univerzitní knihovny v Brně a Studijní knihovny v Olomouci.

Byl soustavně veřejně činný. Ve 20. letech byl členem avantgardy sdružené nejprve v Devětsilu, s níž prosazoval nejdříve proletářské umění a potom poetismus; v 30. le-

tech působil v Levé frontě a věnoval se inaugurování socialistického realismu. První Václavkovou knihou je soubor kriticko-programových statí o jeho současníkch *Od umění k tvorbě* (1928), v němž explikoval a hájil dualitu literatury umělecké a užitkové. Také následující historicky založená monografie *Poezie v rozpacích* (1930, s podtitulem *Studie k sociologii umění a kultury*) má programový ráz. Václavek vyvozuje, podobně jako další tehdejší marxističtí teoretikové, domnělé přímé souvislosti mezi avantgardním uměním a avantgardou společenskou, již měl být světový proletariát a nový stát sovětský. Jeho literaturou, kulturou a kulturní politikou Václavek argumentoval jako přední z mnoha levicových intelektuálů, kteří ztotožnili utopii s nepoznanou či nerozpoznanou realitou Sovětského svazu. Opět sociologicky založená *Česká literatura 20. století* (1935), rozsahu o málo víc než strožánkového, nemohla konkurovat *Přehledným dějinám literatury české* Arna Nováka jako základní zdroj informací, avšak v tématu, které zpracovávala, prosadila nový pohled na český literární vývoj a odkryla další významy jednotlivých děl, skupin a generací. Souhrnným výsledkem Václavkova sociologismu je druhý soubor statí o soudobých českých spisovatelích *Od umění k tvorbě* (1937), nepostulující diktát realismu v obsahovém smyslu slova, ale „básnické poznání skutečnosti“, jež má jakožto socialistickorealisticke postihnout její vývoj; poznávaná skutečnost zahrnuje nejširší horizont od světa uměleckého díla, je to skutečnost společenská či společensko-politická, k níž jsou prvky např. psychologické přímočaře přiřazovány. Tyto čtyři Václavkovy knihy jsou základními díly tehdejšího českého marxistického poznání literatury, které má právě sociologický ráz. Znamenají významný pokus o formulování metody i její aplikaci na živá umělecká díla a jako taková jsou i součástí dobového korpusu estetiky a literární kritiky. Zde i v dalších statích publikovaných pouze časopisecky byl Václavek vřímavým interpretem své generace (spolu s A. M. Pířou a Františkem Götzem), portrétistou, jehož oceňoval Šalda; Václavek bývá ovšem ohraničen sociologickým přístupem, který autora *via facti* často vede



Bedřich Václavek

k tomu, že nedoceňuje či omezuje hodnotu estetickou.

Václavkova historicky založená a soudobě české literatuře důmyslně odpovídající metoda je jako možný hlavní prostředek pohledu na literární dílo sporná. Sociologické hledisko je pro poznání literárního díla jen hlediskem jedním a výklad na něm založený hegemonizuje jeden z parciálních přístupů; pravda právě jim se znovu daří v postmoderních desetiletích. Sociologie literatury však nenahradí literární vědu, jejíž přístupy tehdy syntetizovali F. X. Šalda, Arne Novák, Otokar Fischer, Vojtěch Jiráč, Václav Černý.

Zásadně přínosné pak bylo Václavkovo sociologicky inspirované rozmnožení témat dosavadní české literární vědy v objevených široce založených studiích, většinou doprovozených heuristicky přínosnými antologiemi: zábavná próza české renesance, kramářská, zlidovělá a společenská píseň, epistolografie, vývoj satiry v průběhu staletí i didaktický výklad literárních směrů. Václavkovo místo ve vývoji bádání o české literatuře, zahrnujícího různé metody, tedy vyplývá z konkrétních výsledků jeho jednotlivých prací.

J. KUDRNÁČ